

*Figures liminars del culte heroic, de l'època arcaica
a la imperial: la llavor del dimoni.*

Jordi Redondo (Universitat de València)

Ant. Lib. *Met.* VIII: ἤδη δὲ τῶν Δελφῶν βουλευομένων ὑπὲρ ἀναστάσεως καὶ χρηστηριαζομένων εἰς ἦντινα παρέσσονται χώραν, ὁ θεὸς ἀπόλυσιν ἐσήμανε τῆς συμφορᾶς, εἰ μένοντες ἐθέλοιεν ἐκθεῖναι παρὰ τῷ σπηλαίῳ ἓνα κοῦρον τῶν πολιτῶν. κάκεῖνοι καθάπερ ὁ θεὸς εἶπεν ἐποίουν. κληρουμένων δ' ἔλαχεν Ἀλκυονεὺς ὁ Διόμου καὶ Μεγανείρης παῖς, μονογενῆς ὢν τῷ πατρὶ καὶ καλὸς καὶ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὸ κατὰ τῆς ψυχῆς ἦθος. καὶ οἱ μὲν ἱερεῖς τὸν Ἀλκυονέα στέψαντες ἀπήγαγον εἰς τὸ τῆς Συβάριδος σπηλαίου, Εὐρύβατος δὲ κατὰ δαίμονα ἐκ τῆς Κουρήτιδος ἀπιὼν ὁ Εὐφήμου παῖς, γένος μὲν Ἀξίου τοῦ ποταμοῦ, νέος δ' ὢν καὶ γενναῖος, ἐνέτυχεν ἀγομένῳ τῷ παιδί, πληγείς τῷ ἔρωτι καὶ πυθόμενος καθ' ἦντινα πρόφασιν ἔρχονται, δεινὸν ἐποίησατο μὴ οὐκ ἀμῦναι πρὸς δύναμιν, ἀλλὰ περιδεῖν οἰκτρῶς ἀναιρεθέντα τὸν παῖδα. περισπάσας οὖν ἀπὸ τοῦ Ἀλκυονέως τὰ στέμματα καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐπιθέμενος ἐκέλευεν ἀπάγειν ἑαυτὸν ἀντὶ τοῦ παιδός. ἐπεὶ δὲ αὐτὸν οἱ ἱερεῖς ἀπήγαγον, εἰσδραμῶν καὶ τὴν Σύβαριν ἐκ τῆς κοίτης συναρπάσας παρήνεγκεν εἰς ἐμφανές καὶ κατὰ τῶν πετρῶν ἔρριπεν. (...) ἐκ δὲ ταύτης καὶ Λοκροὶ πόλιν ἐν Ἰταλίᾳ Σύβαριν ἔκτισαν.

Quan els delfis estaven ja deliberant sobre llur marxa del país i consultant a l'oracle sobre a quin terra havien d'acudir, el déu els va indicar un alliberament de llur desgràcia si estaven disposats, tot romanent a lloc, a exposar vora la cova un jove d'entre els ciutadans. I aleshores ells ho feien tal com el déu va dir. D'entre els sortejats fou escollit a sort Alcioneu, fill de Diomos i de Meganira, que era fill únic de son pare, a més de formós a la vista i també pels costums del seu esperit. Els sacerdots dugueren Alcioneu, un cop l'hagueren coronat, a la cova de Síbaris, però quan per inspiració d'un démon de la Curètida se n'anava Euribatos, fill d'Eufem, del llinatge del riu Àxios, jove i noble com era, es va trobar amb el jove quan l'hi duïen, i colpit per l'amor i tot demanant per quin motiu fan via, va creure que fóra terrible no acudir en el seu ajut davant del poder, ans veure amb indiferència com el noi era lamentablement assassinat, i aleshores tot arrencant de les mans d'Alcioneu les infules i ficant-se-les ell mateix al cap, li ordena que se l'emportés a ell en comptes del jove. I tan bon punt els sacerdots se'l varen endur, tot precipitant-se envers ella i traient del seu llit Síbaris la va arrossegar cap a l'exterior i la llençar de les roques avall. (...) També els locris varen fundar a Itàlia Síbaris amb la gent d'aquesta ciutat.

ἐπανάγκων δὲ ἐς Ἰταλίαν τότε δὴ ἐμαχέσατο πρὸς τὸν Ἥρω· τὰ δὲ ἐς αὐτὸν εἶχεν οὕτως. Ὀδυσσεὺς πλανώμενον μετὰ ἄλωσιν τὴν Ἰλίου κατενεχθῆναι φασιν ὑπὸ ἀνέμων ἔς τε ἄλλας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ πόλεων, ἀφικέσθαι δὲ καὶ ἐς Τεμέσαν ὁμοῦ ταῖς ναυσί· μεθυσθέντα οὖν ἐνταῦθα ἓνα τῶν ναυτῶν παρθένον βιάσασθαι καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἀντὶ τούτου καταλευσθῆναι τοῦ ἀδικήματος. Ὀδυσσεὺς μὲν δὴ ἐν οὐδενὶ λόγῳ θέμενον αὐτοῦ τὴν ἀπώλειαν ἀποπλέοντα οἶχεσθαι, τοῦ καταλευσθέντος δὲ ἀνθρώπου τὸν δαίμονα οὐδένα ἀνιέναι καιρὸν ἀποκτείνοντά τε ὁμοίως τοὺς ἐν τῇ Τεμέσῃ καὶ ἐπεξερχόμενον ἐπὶ πᾶσαν ἡλικίαν, ἐς ὃ ἡ Πυθία τὸ παράπαν ἐξ Ἰταλίας ὠρμημένους φεύγειν Τεμέσαν μὲν ἐκλιπεῖν οὐκ εἶα, τὸν δὲ Ἥρω σφᾶς ἐκέλευσεν ἰλάσκεσθαι τέμενός τε ἀποτεμομένους οἰκοδομήσασθαι ναόν, διδόναι δὲ κατὰ ἔτος αὐτῷ γυναῖκα τῶν ἐν Τεμέσῃ παρθένων τὴν καλλίστην. τοῖς μὲν δὴ τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ προστεταγμένα ὑπουργοῦσι δεῖμα ἀπὸ τοῦ δαίμονος ἐς τᾶλλα ἦν οὐδέν· Εὐθυμος δὲ, ἀφίκετο γὰρ ἐς τὴν Τεμέσαν, καὶ πῶς τηνικαῦτα τὸ ἔθος ἐποιεῖτο τῷ δαίμονι, πυθάνεται τὰ παρόντα σφίσι, καὶ ἐσελθεῖν τε ἐπεθύμησεν ἐς τὸν ναὸν καὶ τὴν παρθένον ἐσελθὼν θεάσασθαι. ὡς δὲ εἶδε, τὰ μὲν πρῶτα ἐς οἶκτον, δευτέρα δὲ ἀφίκετο καὶ ἐς ἔρωτα αὐτῆς· καὶ ἡ παῖς τε συνοικήσειν κατώμνυτο αὐτῷ σώσαντι αὐτὴν καὶ ὁ Εὐθυμος ἐνεσκευασμένος ἔμενε τὴν ἔφοδον τοῦ δαίμονος. ἐνίκα τε δὴ τῇ μάχῃ καὶ ἐξηλαύνετο γὰρ ἐκ τῆς γῆς, ὁ Ἥρωσ ἀφανίζεται τε καταδύς ἐς θάλασσαν καὶ γάμος τε ἐπιφανῆς Εὐθύμῳ καὶ ἀνθρώποις τοῖς ἐνταῦθα ἐλευθερία τοῦ λοιποῦ σφισιν ἦν ἀπὸ τοῦ δαίμονος. ἤκουσα δὲ καὶ τοιόνδε ἔτι ἐς τὸν Εὐθυμον, ὡς γήρωσ τε ἐπὶ μακρότατον ἀφίκοιτο καὶ ὡς ἀποθανεῖν ἐκφυγῶν αὐτῆς ἕτερον τινα ἐξ ἀνθρώπων ἄλλον ἀπέλθοι τρόπον· οἰκεῖσθαι δὲ τὴν Τεμέσαν καὶ ἐς ἐμὲ ἀνδρὸς ἤκουσα πλεύσαντος κατὰ ἐμπορίαν. τότε μὲν ἤκουσα, γραφῇ δὲ τοιαύδε ἐπιτυχῶν οἶδα· ἦν δὲ αὕτη γραφῆς μίμημα ἀρχαίας. νεανίσκος Σύβαρις καὶ Κάλαβρός τε ποταμὸς καὶ Λύκα πηγῇ, πρὸς δὲ ἠρῶν τε καὶ Τεμέσα ἦν ἡ πόλις, ἐν δὲ σφισι καὶ δαίμων ὄντινα ἐξέβαλεν ὁ Εὐθυμος, χρόαν τε δεινῶς

μέλας καὶ τὸ εἶδος ἅπαν ἐς τὰ μάλιστα φοβερός, λύκου δὲ ἀμπίσχετο δέρμα ἐσθῆτα· ἐτίθετο δὲ καὶ ὄνομα Λύκαν τὰ ἐπὶ τῇ γραφῇ γράμματα.

Aleshores, doncs, un cop va haver tornat a Itàlia va lluitar amb l'heroi, i aquesta llegenda era com segueix: Odisseu, que després de la presa d'Ilió diuen que fou arrossegat sense rumb pels vents cap a altres ciutats de les que hi ha a Itàlia i Sicília, va arribar a Temessa amb les seues naus; en haver-se embriagat un dels mariners, doncs, va forçar una donzella i a compte d'aquest crim fou lapidat; i que Odisseu, com que gens no va parar compte en la seua sort, se'n va anar tot fent-se a la mar, i que l'esperit de l'home lapidat no deixava escapar cap ni una ocasió tant de matar els de Temessa com d'encalçar gent de tota edat, fins a ço que la Pítia, bo i que no permetia en absolut que fugissin de Temessa ni que l'abandonessin tot marxant d'Itàlia, els hi va ordenar que aplaquessin l'heroi i que li construïssin un temple un cop haguessin delimitat un santuari, i que cada any li concedissin com a esposa la més bella de les donzelles de Temessa. Per la resta, cap por del dèmon no tenien ja ells, que duïen a terme tot el que els havia estat ordenat pel déu. Eutim va arribar, doncs, a Temessa, i per aquell temps es feia en honor del dèmon el ritual de costum, pregunta el que estan celebrant, i aleshores va concebre el desig d'entrar al temple i un cop hi hagués entrat de contemplar la donzella. I quan la va veure, d'antuvi li va entrar el plany per ella, però després l'amor; la noia li va donar jurament que viuria amb ell si la salvava, i Eutim hi va esperar armat l'arribada del dèmon. El va vèncer en combat i per tant l'expulsava d'aquella terra. L'heroi desapareix en endinsar-se a la mar i unes noces llüides representaven per a Eutim i per a aquella gent l'alliberament del dèmon. I en relació amb Eutim encara he sentit el següent, que havia arribat a una vellesa avançadíssima i que en haver defugit de morir se n'havia anat d'entre els homes altrament, d'una altra manera; i a un home que hi viatjava per negocis li vaig sentir que al meu temps vivia a Temessa. Això ho he sentit, i ho sé perquè m'hi he trobat una inscripció; era la còpia d'una inscripció antiga; hi havia Sibaris, un jovencell, el riu Càlabros i la font de Licas, i vora el santuari de l'heroi hi havia la ciutat de Temessa; entre ells es trobava el dèmon que Eutim havia expulsat, una feredat de negre de pell i terrible de veure, i com a vestit duïa una pell de llop; a les lletres damunt la inscripció hi havia escrit el nom de Licas ¹.

ἔστι δὲ πλησίον τῆς Τεμέσης ἡρώων ἀγριελαίοις συνηρεφῆς Πολίτου τῶν Ὀδυσσέως ἐταίρων, ὃν δολοφονηθέντα ὑπὸ τῶν βαρβάρων γενέσθαι βαρύμηνιν, ὥστε τοὺς περιοίκους δασμολογεῖν αὐτῷ κατὰ τι λόγιον καὶ παροιμίαν εἶναι πρὸς τοὺς ἀηδεῖς, τὸν ἥρωα τὸν ἐν Τεμέσῃ λεγόντων ἐπικεῖσθαι αὐτοῖς. Λοκρῶν δὲ τῶν Ἐπιζεφυρίων ἐλόντων τὴν πόλιν, Εὐθυμον μυθεύουσι τὸν πύκτην καταβάντα ἐπ' αὐτὸν κρατῆσαι τῇ μάχῃ, καὶ βιάσασθαι παραλῦσαι τοῦ δασμοῦ τοὺς ἐπιχωρίους.

Hi ha prop de Temessa un santuari, tot tapat per ullastres, de Polites, un dels companys d'Odisseu, que en haver estat traïdorament assassinat pels bàrbars esdevingué un esperit venjatiu, de manera que d'acord amb un oracle els convilatans recullien per ell una mena de taxa, i hi havia contra els indesitjables un refrany, en tant que se'n deia que l'heroi de Temessa els anava al damunt. Però quan els locris epizefiris varen conquerir la ciutat, expliquen que Eutim el lluitador va baixar contra ell per tal de dominar-lo mitjançant el combat, i que el va forçar a alliberar la gent del país de la taxa ².

Εὐθυμος ὁ Λοκρὸς τῶν ἐν Ἰταλία πύκτης ἀγαθὸς ἦν, ῥώμη τε σώματος πεπίστευται θαυμασιώτατος γενέσθαι· λίθον γὰρ μεγέθει μέγιστον δεικνύουσι Λοκροί, ὃν ἐκόμισε καὶ ἔθηκε πρὸ τῶν θυρῶν. καὶ τὸν ἐν Τεμέσῃ ἥρωα φόρους πραττόμενον παρὰ τῶν προσοίκων ἔπαυσεν· ἀφικόμενος γὰρ ἐς τὸ ἱερὸν αὐτοῦ, ὅπερ ἄβατον ἦν τοῖς πολλοῖς, διηγωνίσαστο πρὸς αὐτόν, καὶ ἠνάγκασεν ὧνπερ ἐσύλησεν ἀποτιῆσαι πλείω. ἐντεῦθεν τοι καὶ διέρρευσε ἡ παροιμία ἢ λέγουσα ἐπὶ τῶν ἀλυσιτελῶς τι κερδαινόντων ὅτι αὐτοῖς ἀφίξεται ὁ ἐν Τεμέσῃ ἥρωας. λέγουσι δὲ τὸν αὐτὸν Εὐθυμον καταβάντα ἐπὶ τὸν Καϊκῖνον ποταμὸν ὃς ἐστι πρὸ τῆς τῶν Λοκρῶν πόλεως ἀφανισθῆναι.

Eutim el locri era un bon lluitador dels que hi ha a Itàlia, i per la puixança del seu cos s'ha arribat al convenciment que ha estat el més admirat de tots: els locris mostren una pedra, immensa pel seu tamany, que ell traginava i posava davant de la seua porta. Va posar fi a que l'heroi de Temessa cobrés uns ingressos dels seus veïns; en arribar al seu temple, que per a molts era inaccessible, va combatre amb ell i el va obligar a rescabalar per damunt del que va saquejar. Des d'aleshores es va

¹ Paus. VI 6, 7-11.

² Strab. VI 1, 5.

*difondre el refrany que diu que a l'encalç dels qui obtenen guanys sense cap de profit els hi arribarà l'heroi de Temessa. I diuen que el mateix Eutim va desaparèixer tot sumint-se dins el riu Caicinos, que discorre davant la ciutat dels locris*³.

λέγουσι δὲ εἶναι καὶ Ἰφιγενείας ἠρῶν· ἀποθανεῖν γὰρ καὶ ταύτην ἐν Μεγάροις, ἐγὼ δὲ ἤκουσα μὲν καὶ ἄλλον ἐς Ἰφιγένειαν λόγον ὑπὸ Ἀρκάδων λεγόμενον, οἶδα δὲ Ἡσίοδον ποιήσαντα ἐν καταλόγῳ γυναικῶν Ἰφιγένειαν οὐκ ἀποθανεῖν, γνώμη δὲ Ἀρτέμιδος Ἐκάτην εἶναι·

*Diuen que hi ha un memorial heroic d'Ifigènia, i que va morir a Mègara; però jo he sentit un altre relat sobre Ifigènia que és contat pels arcadis. Sé, però, que Hesíode va escriure al Catàleg de les dones que Ifigènia no va morir, ans que per decisió d'Àrtemis va esdevenir Hècate*⁴.

Τερεινῆς τῆς Στρυμόνος καὶ Ἄρεως ἐγένετο θυγάτηρ Θραῖσσα. ταύτην δ' ἔγημεν Ἰππόνους ὁ Τριβαλλοῦ παῖς, καὶ αὐτοῖς ἐγένετο θυγάτηρ ὄνομα Πολυφόντη. αὕτη τὰ μὲν ἔργα τῆς Ἀφροδίτης ἐξύβρισεν, ἐλθοῦσα δ' εἰς τὸ ὄρος Ἀρτέμιδος ἐγένετο συμπαίτρια καὶ συνήθης. Ἀφροδίτη δὲ, ὅτι αὐτῆς ἠτίμασε τὰ ἔργα, ἔρωτα ἐνέβαλεν ἄρκτου καὶ ἐξέμηκεν αὐτήν, ἢ δὲ κατὰ δαίμονα οἰστρήσασα ἐμίγνυτο τῷ ἄρκτῳ. καὶ αὐτὴν ἢ Ἄρτεμις ἰδοῦσα ἐκτόπως ἐμίσησεν καὶ πάντα εἰς αὐτὴν ἔτρεψε τὰ θηρία. Πολυφόντη δὲ δείσασα μὴ θῆρες αὐτὴν διεργάσωνται, φεύγουσα ἐξίκετο εἰς τὰ οἰκία τοῦ πατρός καὶ ἔτεκε δύο παῖδας, Ἄγριον καὶ Ὀρειον, μεγίστους καὶ δύναμιν ἔχοντας ἄπλετον. οὗτοι ἐτίμων οὔτε θεὸν οὔτε ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐξύβριζον εἰς πάντας, καὶ εἰ τῷ ξένων ἐντύχοιεν, ἀπάγοντες εἰς τὰ οἰκεία κατήσθιον. Ζεὺς δὲ μισήσας αὐτοὺς ἀπέστειλεν Ἑρμῆν, ὅπως ἦν ἐθέλει δίκην αὐτοῖς ἐπιβάλῃ. καὶ ὁ μὲν Ἑρμῆς ἐβούλευσεν ἀποκόψαι τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ τὰς χεῖρας, Ἄρης δ', ἐπεὶ τὸ γένος εἰς αὐτὸν ἀνέφερε Πολυφόντη, τούτου μὲν ἐξείλετο τοῦ μόρου τοὺς παῖδας, ἠλλαξε δὲ μετὰ Ἑρμοῦ τὴν φύσιν αὐτῶν εἰς ὄρνιθας. καὶ ἐγένετο Πολυφόντη μὲν στριγξ φθεγγομένη νυκτὸς ἄτερ σίτου καὶ ποτοῦ, τὴν κεφαλὴν ἴσχουσα κάτω, τοὺς δὲ πόδας ἄκρους ἄνω, πολέμου καὶ στάσεως ἀνθρώποις ἄγγελος, Ὀρειος δ' ἐγένετο λαγῶς, ὄρνις ἐπ' οὐδενὶ φαινόμενος ἀγαθῷ, Ἄγριος δὲ μετέβαλεν εἰς γῦπα, πάντων ὀρνίθων ἐχθιστος θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις· καὶ διὰ παντὸς ἴμερον αὐτῷ κρέως καὶ αἵματος ἐνέβαλον ἀνθρωπείου. τὴν δὲ θεράπαιναν αὐτῶν ἐποίησαν ἴπνην, ἢ δὲ μεταβάλλουσα τὴν φύσιν ἠύξατο θεοῖς μὴ κακὸς ὄρνις ἀνθρώποις γενέσθαι, καὶ αὐτῆς ὑπήκουσαν Ἑρμῆς καὶ Ἄρης, ἐπεὶ κατ' ἀνάγκας ἔδρασαν ἅ προσέτασσον οἱ δεσπόται· καὶ ἐστὶν ἀγαθὸς οὗτος ὁ ὄρνις ἐπὶ θήραν ἰόντι καὶ δαῖτα.

*De Terina, filla d'Estrimó, i d'Ares fou filla Trassa. La va desposar Hipònous, fill de Tribal le, i els hi nasqué una filla, de nom Polifonte. Aquesta va ultratjar les obres d'Afrodita, amb la qual cosa anant-se cap a la muntanya va esdevenir companya de jocs i habituds d'Àrtemis. Però Afrodita, com que va despreciar les seues obres, li va inculcar la passió amorosa per un ós i la va fer enfollir, i ella, colpida a la volença de la deessa, es va unir amb l'ós. En veure-la Àrtemis la va odiar incommensurablement i li va tirar al damunt totes les feres. En témer Polifonte que les feres acabessin amb ella, va arribar en la seua fugida a la casa de son pare i hi va infantar dos fills, Àgrios i Òrios, d'una enorme corpenta i mestres d'una força inesgotable. Aquests galifardeus no honoraven ni déu ni mortal, ans cometien ultratges contra tots, i si es topaven amb cap foraster tot enduent-se'l a casa seua el devoraven. Com que Zeus els odiava va enviar Hermes per tal que deixés caure damunt d'ells el càstig que pretenia. Hermes va determinar de tallar-los els peus i les mans, i Ares, com que pel seu llinatge Polifonte remuntava a ell, va deslliurar els fills de llur destí i juntament amb Hermes va canviar llur natura per la d'uns ocells. També Polifonte va tornar en òliba que de nit s'està fent soroll sense aliment ni beguda, retenint el cap a sota i l'extrem de les potes a dalt, com a missatger de revolució i de guerra per a mal dels homes; Òrios va tornar en un peus de llebre, ocell que no apareix per res de bo; Àgrios es va transformar en voltor, el que per als déus i per als homes és la més abominable de totes les aus, per la qual cosa l'inculcaren per sempre el desig de la carn i la sang humanes. I llur esclava la feren un picot, que en canviar la seua naturalesa va pregar als déus de no esdevenir un ocell de mal averany per als homes, servidora d'Ares i Hermes, perquè a la força ha fet el que els amos li han ordenat; però aquest ocell resulta preat per a qui se'n va de cacera i per a qui va a un banquet*⁵.

Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας διερχομένου τοῦ Ἰησοῦ μέσον τῆς πόλεως, παιδίον τι ῥῖψαν λίθον κατ'

³ Ael. *VH* VIII 18.

⁴ Paus. I 43, 1.

⁵ Ant. Lib. *Met.* XXI.

αὐτοῦ ἔπληξεν αὐτοῦ τον ὄμον. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· οὐκ ἀπελεύσει τὴν ὁδόν σου. καὶ εὐθέως καταπεσὼν κάκεινος ἀπέθανεν.

*Uns dies després, mentre Jesús caminava pel centre de la vila, un nen en llançar una pedra el va ferir al múscle. Aleshores Jesús li va dir: no acabaràs el teu trajecte. I ell tot seguit desplomant-se va morir*⁶.

ιδὼν δὲ ὁ Ἰωσήφ τὸν νοῦν τοῦ παιδίου καὶ τὴν ἡλικιότητα, ὅτι ἀκμάζει, πάλιν ἠβουλεύσατο μὴ εἶναι αὐτὸ ἄπειρον τῶν γραμμάτων, καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὸν παρέδωκεν ἑτέρῳ διδασκάλῳ. εἶπε δὲ ὁ διδασκάλος τῷ Ἰωσήφ· πρῶτον παιδεύσω αὐτὸ τὰ ἑλληνικά, ἔπειτα τὰ ἑβραϊκά. ἦδει γὰρ ὁ διδάσκαλος τὴν πείραν τοῦ παιδίου, καὶ ἐφοβήθη αὐτό. ὅπως γράψας τὸν ἀλφάβητον ἐπετήδευεν αὐτὸ ἐπὶ πολλὴν ὥραν, καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτῷ. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ‘εἰ οὕτως διδάσκαλος εἶ, καὶ εἰ οἶδας καλῶς τὰ γράμματα, εἰπέ μοι τοῦ ἄλφα τὴν δύναμιν, καὶ γὰρ σοὶ ἐρῶ τὴν τοῦ βῆτα’. πικρανθεὶς δὲ ὁ διδάσκαλος ἔκρουσεν αὐτοῦ εἰς τὴν κεφαλῆν. τὸ δὲ παιδίον πονέσας κατηράσατο αὐτόν, καὶ εὐθέως ἐλιποθύμησε καὶ ἔπεσεν χαμαὶ ἐπὶ πρόσωπον.

*Així que Josep vegé la intel·ligència del nen i la seua edat, pel fet que és ja una persona feta, va canviar de idea per tal que no fos llec de lletra, per la qual cosa tot enduent-se'l el va confiar a un altre mestre. I el mestre li va dir a Josep: 'li ensenyaré primer el grec, i després l'hebreu'. El mestre era avinent de l'expertesa del nen, i li va agafar por d'ell. Així que en haver escrit l'alfabet, fins una hora avançada hi practicava, però no li va contestar res. Però Jesús li digué: 'si per tant ets mestre, i si et saps bé les lletres, digues-me el poder de l'alfa, i jo et diré el de la beta'. El mestre, sentit-se colpit per l'amarguesa, el va tustar al cap. I el nen, en doldre's, el va maleir, i tot seguit va exhalar la seua ànima i va caure a terra de bocaterrosa*⁷.

ὁ δὲ υἱὸς Ἄμμα τοῦ γραμματέως ἦν ἐστὼς ἐκεῖ μετὰ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ λαβὼν κλάδος ἰτέας ἐξέχεε τὰ ὕδατα ἃ συνήγαγεν ὁ Ἰησοῦς. ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὸ γινόμενον ἠγανάκτησε, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἄδικε, ἀσεβῆ καὶ ἀνόητε, τί ἠδίκησάν σε οἱ λάκκοι καὶ τ' ὕδατα; ἰδοὺ νῦν καὶ σὺ ὡς δένδρον ἀποξηρανηθῆς, καὶ οὐ μὴ ἐνέγκῃς φύλλα οὔτε ρίζαν οὔτε καρπὸν.

*El fill d'Ammas, l'expert en l'escriptura, era allà plantat dempeus amb Josep, i tot prenent de cop i volta una branca de salze va tombar l'aigua que havia arreplegat Jesús. En veure Jesús el que passava es va irritar i li va dir: 'injust, impiu i forassenyat, quin mal t'han fet les cisternes i l'aigua? Au, que tu ara s'assequis d'arrel com un arbre i no donis ni fulles ni arrel ni fruit*⁸.

Καὶ εἰσηλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψεν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς, καὶ λέγει αὐτοῖς Γέγραπται

“Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται”,
ὁμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε ‘σπήλαιον ληστῶν

I aleshores Jesús va entrar al temple, i va expulsar tots els qui venien i compraven al temple, i va tirar per terra les taules dels canvistes i les parades dels qui enien els coloms, i els hi diu: està escrit

*‘La meua casa serà anomenada casa de prec’,
però vosaltres n'esteu fent una cova de lladres*⁹.

Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς κατέστρεψεν καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἐδίδασκεν καὶ ἔλεγεν Οὐ γέγραπται ὅτι ‘Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν’; ὁμεῖς δὲ πεποιήκατε αὐτόν ‘σπήλαιον ληστῶν’.

Aleshores se'n van a Jerusalem. I en arribar al temple a començar a expulsar els qui venien i compraven al temple, i encara va tirar per terra les taules dels canvistes i les parades dels qui venien

⁶ Ev. Th. IV 1, C. Tischendorf (ed.), *Evangelia Apocrypha*, Leipzig 1876², pàg. 159.

⁷ Ev. Th. 14.

⁸ Ev. Th. III 1-2.

⁹ Ev. Mt. 21, 12-13.

*els coloms, i no permetia que ningú traginés cap objecte pel temple, i ensenyava i deia 'no està escrit la meua casa serà anomenada per tots els pobles casa de prec? Vosaltres, però, n'heu fet una cova de lladres*¹⁰.

Καὶ ἀνέβη ἐκεῖθεν εἰς Βαιθήλ· καὶ ἀναβαίνοντος αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ καὶ παιδάρια μικρὰ ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως καὶ κατέπαιζον αὐτοῦ καὶ εἶπον αὐτῷ Ἀνάβαινε, φαλακρέ, ἀνάβαινε. καὶ ἐξένευσεν ὀπίσω αὐτῶν καὶ εἶδεν αὐτά, καὶ κατηράσατο αὐτοῖς ἐν ὀνόματι Κυρίου· καὶ ἰδοὺ ἐξῆλθον δύο ἄρκοι ἐκ τοῦ δρυμοῦ καὶ ἀνέρρηξαν ἀπ' αὐτῶν τεσσαράκοντα καὶ δύο παῖδας.

*I des d'allà se'n va anar a Betel; i conforme hi pujava pel camí varen sortir del poble uns nens petits i es burlaven d'ell i li deien 'ves pujant, calb, ves pujant'. Ell aleshores es va girar cap enrere i els va veure, i els va maleir en el nom del Senyor; i aleshores, fixeuvos-hi, varen sortir del bosc dos óssos i varen fer miques els quaranta-dos nens*¹¹.

εἶπεν· ὃ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης, οὐ πάυση διαστρέφω τὰς ὁδοὺς [τοῦ] κυρίου τὰς εὐθείας; καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ κυρίου ἐπὶ σὲ καὶ ἔση τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. παραχρῆμά τε ἔπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἀγλὺς καὶ σκότος καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς.

*Digué: oh tu, ple de tota mena d'enganys i d'imtemperància, fill del dimoni, abominador de tota justícia, que no deixaràs mai de capgirar els rectes camins del Senyor? Doncs mira, ara la mà del Senyor cau damunt teu i quedaràs cec sense veure la llum del sol fins que en sigui el moment. I a l'instant van caure damunt d'ell la boira i la tenebra i tot fent voltes feia per cercar qui el duqués de la mà*¹².

*Sicut natio Hibernica, nec non et Cambrica, prae aliis gentibus praecipites in iram et ad uindictam in uita prouidi reperiuntur, sic et, in morte uitali, terrarum earundem Sancti prae aliis animi uindicis esse uidentur*¹³.

*Et uocatus est sanctus Patricius ad regem extra locum incensi dixeruntque magi ad suos: "nec surgemus nos in aduentu istius, nam quicumque surrexerit a<d> aduentum istius credet ei postea et adorabit eum".(2) Surgens denique sanctus Patricius et uidens multos currus et equos eorum huncque psalmistae uersiculum non incongrue in labiis et in corde decantans, "hii in curribus et hii in equis, nos autem in nomine Dei nostri ambulabimus" uenit ad illos. (3) Illi non surrexerunt in aduentu eius, sed unus tantum a domino adiutus qui noluit oboedire dictis magorum, hoc est Ercc filius Dego, cuius nunc reliquiae adorantur in illa ciuitate quae uocatur Slane, surrexit et benedixit eum Patricius et credidit Deo aeterno. (4) Incipientibusque illis sermocinari ad inuicem alter magus nomine Lochru procax erat in conspectu sancti audiens detrachere fidei catholicae tumultentis uerbis. (5) **Hunc autem intuens turuo oculo talia promentem sanctus Patricius ut quondam Petrus de Simone cum quadam potentia et magno clamore confidenter ad Dominum dixit: 'Domine, qui omnia potes et in tua potestate consistunt, quique me missisti huc, hic impius qui blasfemat nomen tuum eleuetur nunc foras et cito moriatur'. (6) Et his dictis eliuatus est in aethera magus et iterum dimissus desuper uerso ad lapidem cerebro comminutus et mortuus coram eis, et timuerunt gentiles.***

Iratusque cum suis rex Patricio super hoc uoluit eum occidere et dixit: "iniecite manus in istum perdentem nos".(2) Tunc uidens gentiles impios inruituros in eum sanctus Patricius surrexit claraque uoce dixit: "exsurgat Deus et dissipentur inimici eius et fugiant qui oderunt eum a facie eius". (3) Et statim intruerunt tenebrae et commotio quaedam horribilis et expugnauerunt impii semet ipsos alter aduersus alterum insurgens et terraemotus magnus factus est et collocauit axes curruum eorum et agebat eos cum ui et praecipitauerunt se currus et equi per planitiem campi donec ad

¹⁰ *Ev. Mc.* 11, 15-18.

¹¹ *II Reis* 2, 23-24.

¹² *Act.* XIII 10-11.

¹³ Giraldus Cambrensis, *Topographia Hiberniae* II 83, Citem per J.J. O'Meara (ed.), "Giraldus Cambrensis in *Topographia Hiberniae*: text of the first recension", *Proceedings of the Royal Irish Academy* 52, 1948-1950, 113-178, pàg. 156.

extremum pauci ex eis semiuivi euasserunt ad montem Monduirn, (4) et prostrati sunt ab hac plaga coram rege ex suis sermonibus ad maledictum Patricii septem septies uiri donec ipse remanserat quattuor tantum hominibus, ipse et uxor eius et alii ex Scotis duo, et timuerunt ualde. (5) Veniensque regina ad Patricium dixit ei: "homo iuste et potens, ne perdas regem; ueniens enim rex genua flectet et adorabit dominum tuum". (6) Et uenit rex timore coactus et flexit genua coram sancto et finxit adorare quem nolebat; et postquam separauerunt ab inuicem paululum gradiens uocauit rex sanctum Patricium simulato uerbo uolens interficere eum quo modo. (7) Sciens autem Patricius cogitationes regis pessimi benedictis in nomine Iesu Christi sociis suis octo uiris cum puero uenit ad regem ac numerauit eos rex uenientes statimque nusquam conparauerunt ab oculis regis, (8) sed uiderunt gentiles octo tantum ceruos cum hynulo euntes quasi ad dissertum, et rex Loiguire mestus, timidus et ignominiosus cum paucis euadentibus ad Temoriam uersus est deluculo¹⁴.

καὶ ἀτενίσας κατὰ τοῦ Σίμωνος εἶπεν· ὄρκίζω ὑμᾶς, οἱ ἄγγελοι τοῦ Σατανᾶ οἱ φέροντες αὐτόν εἰς τὸν ἀέρα πρὸς τὸ ἀπατᾶν τὰς τῶν ἀπίστων καρδίας, τὸν θεὸν τὸν κτίσαντα τὰ πάντα, καὶ Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἔγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀπὸ ταύτης τῆς ὥρας μηκέτι αὐτὸν βαστάζητε, ἀλλ' ἐξεάσατε αὐτόν. καὶ παραχρῆμα ἀπολυθεὶς ἔπεσεν εἰς τόπον λεγόμενον Σᾶκρα Βία, ἣτις λέγεται ἱερὰ ὁδός, καὶ διεμερίσθη εἰς τέσσαρα μέρη, κακῶ μὲν διαφωνήσας.

I tot fitant amb els seus ulls Simó, digué: us conjuro, àngels de Satanàs que el dueu cap a l'espai de l'univers, a que enganyeu els cors dels infidels, i al déu que ho ha creat tot, i a Jesucrist, al qual al tercer dia va ressuscitar d'entre els morts, que des d'aquest moment no el carregueu més, ans deixeu-lo anar. I en deseixir-se'n a l'instant va caure al lloc anomenat Via Sacra, el que s'anomena camí sagrat, i quedà esquarterat en quatre parts, després que va haver alçat un gran xiscle pel seu funest destí¹⁵.

¹⁴ *Confessio Sancti Patricii XVII-XVIII*. Citem per l'edició més recent, la de D.N. Dumville, "Muirchu's *Life of Saint Patrick from the Book of Armagh*", in D.N. Dumville & L. Abrams (edd.), *Saint Patrick A.D. 493-1993*, Woodbridge 1993, 203-220, pp. 211-212.

¹⁵ R.A. Lipsius & M. Bonnet (edd.), *Acta apostolorum apocrypha*, Leipzig 1891, pp. 166-167.